

Η γένεση και η ουσία της ζωής αποτέλεσαν πάγιο ερώτημα της ανθρωπότητας, από τότε που έφτασε να μπορεί να το θέσει: από τις πρωτόγονες, ποιητικές κοσμογονίες μέχρι τις «ορθολογικές» κοσμολογίες των αρχαίων, όπως και στην εποχή της διαμόρφωσης των νεότερων επιστημών και μέχρι σήμερα.

Οι αρχαίοι έλληνες φυσιοκράτες (Αναξίμανδρος και άλλοι) υποστήριζαν ότι η ζωή δημιουργήθηκε στις αρχέγονες θάλασσες αυτόματα, με βάση φυσικές διαδικασίες (βλ. το σχετικό κείμενο του Διόδωρου του Σικελιώτη). Βέβαια και στην αρχαιότητα υπήρχαν μύθοι για τη δημιουργία της ζωής και του ανθρώπου. Αλλά η θρησκευτική ερμηνεία κυριάρχησε στη διάρκεια του Μεσαίωνα και μετά. Περισσότερο «ορθολογικές» ερμηνείες προτάθηκαν κατά τα νεότερα χρόνια (αυτόματη γένεση, ζωή που ήρθε από τον εξωγήινο χώρο). Εντούτοις η μυστικιστική έννοια της ζωικής δύναμης (*vis vitalis*) κυριαρχούσε στους επιστημονικούς κύκλους και –φυσικά– η άποψη ότι η ζωή δημιουργήθηκε από το θεό.

Σήμερα τα δεδομένα των επιστημών της ζωής επιτρέπουν την ανασύσταση των βασικών βαθμίδων που οδήγησαν στο πέρασμα από την ανόργανη στην οργανική και στην έμβια ύλη και στη δημιουργία του ανθρώπινου είδους. Φυλογένεση, ανθρωπογένεση, νοογένεση, είναι βαθμίδες μιας διαδικασίας που διήρκεσε περίπου 4 δισεκατομμύρια χρόνια και που είχε ως αποκορύφωμα την ανάπτυξη της νόησης. Τα κείμενα που δημοσιεύουμε στο σημερινό αφιέρωμα είναι οι εισηγήσεις σε Συνέδριο που οργάνωσε η Οντοπία, σε συνεργασία με το Γαλλικό Ινστιτούτο Αθηνών, το Μάιο του περασμένου χρόνου. Σκοπός του Συνεδρίου ήταν να αναδείξει την ιστορική διαδικασία της εμφάνισης και της ανάπτυξης της ζωής με βάση τα σημερινά επιστημονικά δεδομένα.

Σήμερα αποτελεί επιστημονικό κεκτημένο η άποψη ότι οι πρώτες οργανικές ενώσεις σχηματίστηκαν αβιογενώς στις πρωτόγονες θάλασσες από μη οργανικές ουσίες. Η εισήγηση του Θ. Παπαβασιλείου φωτίζει αυτό το πρόβλημα. Πώς, όμως, από την αρχέγονη «σούπα» σχηματίστηκαν οι πρώτες κυτταρικές μορφές; Οι σύγχρονες χημικές θεωρίες, και ειδικά οι θεωρίες που αφορούν την αύξηση της περιπλοκότητας των βιολογικών και χημικών μορφών, επιτρέπουν μια πρώτη επιστημονική απάντηση σ' αυτό το ερώτημα. Οι εισηγήσεις των Γ. Αλμυράντη και Κ. Σέκερη ανασυνγκροτούν τις σχετικές διαδικασίες. Ένα γενικό συμπέρασμα θα ήταν ότι δεν υπάρχει τομή, μη αναγώγιμη οντολογική διαφορά, ανάμεσα στην άζωπη και την έμβια μορφή ύλης.

Το δεύτερο άλμα στη βιολογική εξέλιξη αφορά την ανάπτυξη της νόησης. Σήμερα είναι δεδομένη πλέον η θέση για την εμφάνιση του ανθρώπου ως αποτέλεσμα της βιολογικής εξέλιξης: ανάμεσα στον άνθρωπο και τα υπόλοιπα έμβια δεν υπάρχει τομή. Δεν υπάρχει αντίθεση οντολογικής τάξης. Οι εισηγήσεις των Ν. Ταμπάκη, Κατ. Μάτσα και Ε. Μπιτσάκη

αφορούν την ανάπτυξη του εγκεφάλου, του ψυχισμού και της νοητικής σκέψης. Σ' αυτή τη φάση, ουσιώδης παράγων υπήρξε η κοινωνική ζωή και η παραγωγική δραστηριότητα.

Αλλά η Βιολογία, όπως όλες οι επιστήμες, εξελίχθηκε και ταυτόχρονα αποτέλεσε πεδίο ιδεολογικής διαμάχης ανάμεσα σε διαφορετικές σχολές. Ο Κ. Κριμπάς σκιαγραφεί με την εισήγησή του την αλλαγή των εξελικτικών θεωριών, ενώ η Λ. Λάκκα αναφέρεται στις ιδεολογικές διαμάχες τόσο στο δυτικό όσο και στον πρώην σοσιαλιστικό κόσμο. Τέλος, ο Μ. Morange άνοιξε το Συνέδριο με μια συνολική θεώρηση του κόσμου των έμβιων όντων.

Στο σημερινό τεύχος δημοσιεύουμε, επίσης, μια μελέτη του Χρ. Γεωργίου που αναφέρεται στις αντιλήψεις του Αριστοτέλη για τη Βιολογία και την Ηθική. Το κείμενο αυτό, όπως και το κείμενο της Λ. Λάκκα, δεν παρουσιάστηκαν στο Συνέδριο. Θεωρήσαμε, όμως, ότι έπρεπε να δημοσιευθούν στο σημερινό τεύχος, επειδή αναφέρονται σε ενδιαφέρουσες όψεις του προβλήματος της ζωής.

Σημειώνουμε ακόμα τη μελέτη του Μ. Δαφέρμου για τους ρώσους δημοκράτες επαναστάτες, όπως και το άρθρο του Γ. Σταμάτη για τη διάβρωση της κομμουνιστικής θεωρίας.

Με το σημερινό τεύχος, η Ουτοπία συμπληρώνει 10 χρόνια ζωής. Πενήντα τεύχη, χωρίς χρονικά κενά, παρά τις γνωστές δυσκολίες σε εποχές όπως η σημερινή. Η τακτική έκδοση του περιοδικού και η –κατά γενική ομολογία– αδιάκοπη βελτίωσή του οφείλονται στη συλλογική προσπάθεια της Συντακτικής Επιτροπής, των τακτικών συνεργατών και συνολικά των συνεργατών της Ουτοπίας, τους οποίους θέλουμε να ευχαριστήσουμε για άλλη μια φορά. Επίσης, θέλουμε να ευχαριστήσουμε τις εκδόσεις Γκοβόστη, τις εκδόσεις Στάχυ και τα Ελληνικά Γράμματα, που εξασφάλισαν τις οικονομικές και τεχνικές προϋποθέσεις για την απρόσκοπτη έκδοση του περιοδικού. Τέλος, θα θέλαμε να τονίσουμε τη συμβολή της ζωγράφου Μαρίας Κοκκίνου στο χώρο του πολιτισμού, και συγκεκριμένα των πλαστικών τεχνών. Τα έργα των καλλιτεχνών, που παρουσιάστηκαν στα πενήντα τεύχη του περιοδικού, δεν είχαν στόχο να «εικονογραφήσουν» τα κείμενα, αλλά να μετέχουν ισότιμα, διατηρώντας τη σχετική αυτονομία τους.

Ο χαρακτήρας της Ουτοπίας σχεδιάστηκε το 1991. Βασική επιδίωξή της καθορίστηκε «η κριτική του παρόντος και η ανάδειξη των θετικών δυνατοτήτων του». Προσπαθήσαμε να μην παρεκκλίνουμε απ' αυτή την κατευθυντήρια γραμμή, ώστε η Ουτοπία να γίνει ένα περιοδικό της Αριστεράς χωρίς δογματικές αγκυλώσεις, χωρίς εύκολους μηδενισμούς, στραμμένο πάντοτε προς το μέλλον. Η Ουτοπία διακρίνεται από την ύπαρξη μιας έλλογης αισιοδοξίας. Ελπίζουμε ότι η αισιοδοξία αυτή αντιστοιχεί στις λανθάνουσες δυνατότητες της εποχής μας.

Στο σημερινό τεύχος παρουσιάζονται έργα της Δήμητρας Σιατερλή, με επιμέλεια της Μαρίας Κοκκίνου.